

Др Борис Беговић*

ГАРИ БЕКЕР (1930–2014)

Почетком маја ове године завршио се животни пут Гарија Бекера (Gary S. Becker), једног од најзначајнијих савремених економских теоретичара. Бекер се родио 1930. године, дипломирао је на Принстону, а магистрирао и докторирао на Чикашком универзитету. Осим краћег боравка на Колумбија универзитету, целу своју академску каријеру провео је на Чикашком универзитету. Нобелову награду добио је 1992. године за, како је тада наведено, „проширење области микроекономских истраживања на велики број различитих врста људског понашања и међусобних контаката, укључујући и понашања која се одвијају ван тржишта“.

Бекеров допринос науци није у томе што је пронашао нова оруђа економске анализе, већ у томе што је конвенционална, добро разрађена и веома делотворна оруђа те анализе применио на феномене на које пре њега нико није ни помишљао да их примени. Примена тих оруђа довела је до нових сазнања о анализираним феноменима – Бекер је применом оруђа економске анализе дошао до мноштва нових конзистентних теоријских резултата, који се емпиријски могу потврдити или оспорити (а мало их је оспорено). Тиме је економску науку увео у области које су до тада за њу биле забрањена зона. У такве „новоосвојене“ области економске анализе спадају, на пример, одређена понашање домаћинства, односно породице и њених чланова, одлуке у погледу склапања брака и развода, одлуке у погледу броја деце (фертилитет), расна, полна и верска дискриминација, криминал, политички процеси итд. На тај начин је Бекер створио својеврстан економски (методолошки) империјализам и постао и остао први командант те империје.

---

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, begovic@ius.bg.ac.rs.

У неке за економску науку уобичајеним областима, Бекер је, такође коришћењем конвенционалних аналитичких техника те науке, увео нови приступ и на тај начин продубио наше разумевање феномена који су били предмет истраживања. Типичан пример за то је анализа понашања домаћинства, која се до Бекера заснивала искључиво на теорији потрошње и због тога одређене промене у понашању домаћинства економска наука није могла да објасни. Бекеров допринос лежи у томе што се сада промене понашања породице, односно домаћинства, у далеко већој мери могу разумети и објаснити променама цена и дохотка, дакле правим економским категоријама, уместо да се прст упире на егзогене, „метафизичке“ промене преференција.

Бекеров научни приступ може се лепо сагледати у начину на који је преформулисао економску теорију понашања домаћинства, тако што је у њу укључио теорију производње и теорију инвестиција. У том контексту је поставио питање основног ресурса којим располаже породица. У складу с теоријом производње, време је основни ограничени ресурс домаћинства, који се може алтернативно употребити с циљем максимирања корисности. Не ради се, овде, о старој и у микроекономској теорији давно и добро познатој алтернативној употреби времена за рад и доколицу, већ о алтернативним употребама те „доколице“ – она у Бекеровој теорији постаје радно време у специфичној производној функцији домаћинства, при чему чланови породице, производе тзв. основна добра, чијом потрошњом домаћинство ужива корисност. Људи (чланови домаћинства) постају основна средства (имовина) домаћинства-фабрике, а деца трајна потрошна добра која континуално генеришу услуге које улазе у функцију корисности њихових родитеља. Сва људска бића постају отелотворење (различитих нивоа) људског капитала. Уколико се неком учини да је овако нешто превише, па из моралних разлога (породица као фабрика, људи као основна средства, деца као трајна потрошна добра итд.) сматра да овакав приступ не треба толерисати, поставља се озбиљно питање – а да ли смо заиста спремни да спознамо основу људског понашања, како се људи заиста понашају и због чега је то тако?

Вероватно да је, посматрано из аспекта додирних тачака између економије и права, најзначајнији Бекеров допринос његова економска теорија криминала – допринос којим је зачета потпуно нова дисциплина економске науке. Полазећи од основних методолошких постулата економске науке, Бекер је приступио анализи криминала као анализи понашања појединаца. Стога је и било сасвим очекивано, доследно начелима методолошког индивидуализма, да су преступници, стварни или потенцијални, рационална бића, која одлуку о томе да ли ће учинити кривично дело доносе на основу рационалне калкулације којом могу одмерити очекивану корисност од чињења

кривичног дела и одговарајуће очекиване трошкове, при чему је кључна компонента очекивана вредност казне. Дакле, није реч о томе да кривична дела чине ирационалне особе, да њима треба да се баве психолози и психијатри, нити да су преступници пуке пасивне жртве према њима неправедног друштвеног окружења. Не ради се о неком егзогеном, „метафизичком“ злу које обузима људе. Напротив, реч је о томе да је свако од нас одговоран за своје потезе, да свако од нас слободно одлучује о томе да ли ће учинити кривично дело или не. Није ничија судбина, записана у звездама, то што се упустио у криминал, већ је реч о низу појединачних слободних одлука. А свако треба да сноси последице (добре и лоше) сопствених одлука.

Овакав приступ враћа анализу криминала у домен рационалног, научног разматрања о подстицајима на које реагују појединци, што нам омогућава да боље разумемо овај сложени феномен. На нормативном плану, овакав приступ нам омогућава да рационално сагледамо које то државне политике утичу на ниво криминала, односно које су то државне политике којима се ниво криминала може умањити. Заиста, када постане јасно да диспропорционално велики број црнаца у САД чини кривична дела не због боје коже, односно некакве „расне генетске предодређености“ за криминал, већ због ниског нивоа људског капитала који поседују, па стога ниских очекиваних приноса од бављења делатностима које су у складу са законом, онда је јасно да поспешивање школовања тог сегмента становништва постаје приоритет. Опет до изражаја долази то да нико није предодређен да буде криминалац, већ се само, на основу сопствених слободних одлука, понаша на тај начин.

Управио је томе, спознаји људског понашања Гари Бекер посветио свој академски живот. И омогућио нам је да боље разумемо људе. Није мала ствар за једног економисту.